

04. Balkan Bektaşî şiir geleneğinde bir portre: Derviş Kemal Özcan

Ersin ŞAHAN¹

APA: Şahan, E. (2021). Balkan Bektaşî şiir geleneğinde bir portre: Derviş Kemal Özcan. *Rumeli Tarih Araştırmaları Dergisi*, (3), 82-89.

<https://doi.org/10.51297/rumelitarih.2021.3.4>

Öz

Türk edebiyatında âşıklık, köklerini İslamiyet öncesi edebi anlatılardan alan ve sözlü kültür dairesinde gelişen bir gelenektir. Türk edebiyatı tarihinin hemen her devresinde mevcudiyetini koruyan bu gelenek, modern dönemde de temsilcilerini yetiştirmiştir. Âşık edebiyatı, tekke ve kahvehane kaynaklı olarak ortaya çıkan ve gelişen bir gelenek olması itibarıyla belirli bir âşık tipolojisi üzerinden edebi ürünlerini vermeye devam etmiş ve âşık edebiyatı şairlerinin edebi kişilikleri bu minvalde değerlendirilmiştir. Modern dönem temsilcileri üzerinde de bu çalışmalar yapılmaya devam etmiş fakat belli tipoloji problemi ortaya çıkmıştır. Modern dönem şairleri âşık isminin dışında İslamiyet öncesi edebi anlatılarda kullandıkları ve halk edebiyatında modern döneme kadar karşılaşmadığımız “ozan” kelimesini bu dönemde kendileri için yeniden kullanmaya başlamıştır. Bu çalışmada konu edindiğimiz Derviş Kemal de Balkan Bektaşî şairlik geleneğinin izlerini muhafaza etmekle birlikte kendisini ozan olarak nitelendiren, âşık edebiyatı tipolojisine uygun bir mahlası bulunan, belirli bir tekke kültürü içerisinde şairliğini geliştiren, eserlerini bir enstrüman eşliğinde icra eden ve bu özellikler itibarıyla âşıklık geleneği çerçevesinde değerlendirebileceğimiz özellikleri taşımaktadır. Çalışmamızda Derviş Kemal’in âşıklık geleneği içindeki yeri, kaleme aldığı şiirler ve edebi kişiliği konu edilmiş, “Anadolu sahası dışında tekke kültürü kaynaklı devam eden bir âşık edebiyatı geleneği var mıdır?” sorusunun cevabı aranmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Balkanlar, âşıklık geleneği, Derviş Kemal

A portrait in the Balkan Bektashi poetry tradition: Derviş Kemal Özcan

Abstract

In Turkish literature, minstrelsy is a tradition that takes its roots from pre-Islamic literary narratives and develops in the sphere of oral culture. This tradition, which has preserved its existence in almost every period of the history of Turkish literature, has also trained its representatives in the modern period. As Âşık literature is a tradition that emerged and developed from dervish lodges and coffeehouses, it continued to produce its literary products based on a certain âşık typology, and the literary personalities of the poets of minstrel literature were evaluated in this way. These studies continued to be carried out on the representatives of the modern period, but a certain typology problem emerged. The poets of the modern period started to use the word "ozan", which they used in pre-Islamic literary narratives, and which we did not encounter in folk literature until the modern period, for themselves, apart from the name minstrel. Derviş Kemal, the subject of this study, preserves the traces of the Balkan Bektashi poetic tradition, describes himself as a poet, has a

¹ YL, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Kırklareli, Türkiye), ersin-sahan@yandex.com, ORCID ID: 0000-0003-4925-5621 [Makale kayıt tarihi: 18.10.2021-kabul tarihi: 01.12.2021]
<https://doi.org/10.51297/rumelitarih.2021.3.4>

pseudonym suitable for the minstrel literature typology, develops his poetry in a certain lodge culture, performs his works accompanied by an instrument, and we can evaluate it within the framework of the tradition of minstrelsy in terms of these features. In our study, Derviş Kemal's place in the tradition of minstrelsy, the poems he wrote and his literary personality were discussed. An attempt was made to find the answer to the question.

Keywords: Balkans, Tradition of poet, Derviş Kemal

Giriş

Türk edebiyatı içerisinde yazılı ve sözlü edebiyat, tarihin belirli dönemlerinden itibaren farklı gelişim süreçleri arz eden iki ayrı kol olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle İslamiyet öncesi Türk edebiyatı içerisinde sözlü edebiyat ürünleri, yazılı edebiyat ürünlerine göre çok daha yoğunlukta bulunmaktadır. Bugün İslamiyet öncesi sözlü Türk edebiyatı ürünlerinin bir kısmını, Kaşgarlı Mahmut'un kaleme aldığı Divan-ı Lügat'it Türk adlı eserinde görmekteyiz. Bu eserde verilen bilgiler ışığında sözlü kültürün ağırlıklı olarak şiir türü üzerinden devam ettiğini ve geliştiğini ifade etmek mümkündür. Sözlü gelenek şiir sanatının ortaya koyduğu edebi birikimlerden biri de âşık edebiyatıdır. İslamiyet öncesi ve İslamî dönem Türk edebiyatları içerisinde farklı değişim ve gelişim gösteren bu edebiyat kolunun temsilcileri zaman içerisinde çeşitli isimlerle zikredilmiştir. Günümüzde sözlü gelenek şiir sanatının temsilcilerine; aşık, meydan şairi, çöğür şairi gibi adlar verilmektedir. Bunlardan bir tanesi de "ozan"dır. Bu çalışmada konu edindiğimiz Derviş Kemal de kendisine ozan adını veren bir edebiyat geleneğinin mensubudur.

Kemal Özcan, Alevi-Bektaşî kültürünün Balkanlarda önemli bir ocağı olan Kızıldeli Sultan ocağına bağlı bir derviştir. Mahlasında geçen *derviş* unvanını kullanımı bu durumla alakalıdır. Tekke-tasavvuf geleneğinin yoğun biçimde yaşadığı bir ortamda dünyaya gelmiş ve Uzunköprü'ye çocuk yaşta göç etmiştir. Zikrettiğimiz ocağa bağlı olan kimselerle Uzunköprü ilçesine gelmesi aynı ortamı burada da sürdürmesini sağlamış ve küçük yaştan itibaren Bektaşî ayinlerine girmeye başlamıştır. Bu ayinlerde bir saz eşliğinde şiirlerini toplumun beğenisine sunması, şiirlerini kaleme almadan önce bir ön hazırlık yapması, belli bir eğitim hayatına sahip olması ve küçük yaşta şiir yazabilme kabiliyetinin olduğunu fark etmesi gibi nedenler Derviş Kemal'i âşık edebiyatı çerçevesinde incelememize imkân sağlayacaktır.

Âşıklık geleneği ve Derviş Kemal

Kadim yurtları Türkistan'da göçebe bir hayat tarzına sahip olan Türklerin, oluşturdukları edebiyat, kültür ve geleneklerinin ortaya çıkış yeri de burasıdır. Türk sözlü edebiyatı Türkistan'da teşekkül etmiş, göçerevli hayat tarzına sahip Türkler, tarihlerine paralel olarak köklü ve zengin bir edebiyat meydana getirmişlerdir. Âşıklık geleneğinin kökenini oluşturan ozan-baksı geleneğinin temsilcileri ile ilgili karşılaşılan ilk bilgiler Hun dönemine kadar gitmektedir. V. yüzyılın ilk yarısında ünlü tarihçi Priscus'tan aktarıldığı üzere Attila'nın verdiği ziyafetlerde, şairler ve mızıkacılar onun kahramanlıklarını, zaferlerini anlatan şiirler okumuştur (Köprülü, 2004:153). İslamiyet öncesi dönemde farklı coğrafyalarda varlık gösteren Türk topluluklarının hemen hepsinde âşıklık geleneğinin erken formlarıyla karşılaşmamız ve bu türden örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Konuya devam edebilmek gayesi ile âşıklık geleneğinin erken dönemlerine ait ürün ve örnekleri sınırlı tutmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Türklerin göçleri sonrası ebedi yurt tutuşun en büyük örneği konumunda bulunan Anadolu topraklarına bakacak olursak; âşıklık geleneğinin tespit edilebilen ilk şiirinin XIV. yüzyılda Timur'un Kars'ı işgali

üzerine Baykan (Bıkan) adlı şair tarafından söylenen “Dâsîtân-ı Sükût-ı Kars” adlı destan olduğunu görürüz (Sakaoğlu, 1989: 111). XV. asırda Bahşi’ya ait, Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferini konu edinen “dedik de yürüdü” redifli destan parçası ve divan şairi Meâlî’nin kaleme aldığı koşma şeklindeki “yetiş” redifli şiir ile “Fırâknâme-i Sultan Bayezid” adlı anonim şiir tespit edilebilmektedir (Sakaoğlu, 1989:112; Sakaoğlu 2014:87). Bu şiirler için, XVI. yüzyılda belirgin bir şekilde varlık gösterdiğine kanaat getirilen âşık tarzı kültür geleneği ve âşık edebiyatının habercisi olduğu yorumu yapılabilir. Tüm bunlarla birlikte aşıklık geleneğinin oluşum süreci, XVI. yüzyılda Anadolu coğrafyasında düzenli ve devamlı bir hâl kazanmıştır.

Çobanoğlu, âşıklık geleneğinin ‘kahvehane merkezli’ olarak ortaya çıkıp daha sonra çevreye yayıldığını ileri sürmektedir. Ona göre kamlık ve ozan-baksı geleneği, “tekke tarzı âşık geleneğinin öncülü olup “rüya ve bade” yoluyla geleneğe intikal eden giriş ritüelleri ve motifleri başta olmak üzere, icraya dair müzik eşliğinde irticalen söyleme ve söylenen metinlerin tür ve şekil hususiyetlerini içeren unsurlar, amacına yönelik; İslam merkezli, dinî tasavvufi muhteva ile kullanılmıştır (Çobanoğlu, 2007:13).

Tarihsel serüvende gelenek içerisindeki sanatçılar çeşitli unvanlarla anılmışlardır. Örneğin eski Oğuz boyları arasında İslamiyet’e intisap edilmesinden önce ve sonraki dönemlerde “ozan” adlı ‘saz şairi’ tipinin varlığı bilinmektedir. Bu ozan tipi, zamanla karşılaştığı sosyokültürel etmenlerin tesiriyle değişmiş, yerine Doğu ve Batı Anadolu’nun büyük şehirleri ve kasabalarında ‘âşık’ tipi yer almaya başlamıştır (Köprülü, 2004: 176).

Âşık tarzı edebiyat geleneğinin icracılarına verilen ‘âşık’ adı, daha önce tekke-tasavvuf edebiyat geleneğinin kurucusu addedilen Hoca Ahmet Yesevi başta olmak üzere, Yunus Emre ve sonrasında bu isimlerin ‘takipçileri’ tarafından kullanılmaya başlanmıştır. XV. yüzyıldan bu yana âşık kelimesini karşılamak için kullanılmayan “ozan” terimi XX. yüzyılın ortalarından itibaren tekrar âşık edebiyatı temsilcileri için kullanılmaya başlanmıştır. Bu adlandırmaya bazı bilim adamlarından itirazlar gelmesine rağmen, terim, geniş çevrelerce benimsenmiş olması dolayısıyla “halk ozanı”, “ozan” şeklinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Derviş Kemal, halk şiirinin çağımızdaki temsilcilerinden olmakla birlikte geleneğin getirdiği tekke-tasavvuf kültürünün yanı sıra şiirinde konu edindiği sosyal konulardan dolayı *ozan* kavramının kendisine daha uygun olduğunu eserlerinde dile getirmiştir:

Kemal: Yaşamaya küsmüş,
Başlarına dertler üşmüş,
Yoksulluğa yenik düşmüş,
İnsanların ozanıym.

Sadık dostların indinde
Gerçekleri yazanmışım.
Şiir gücü varmış bende,
Meğerki ben ozanmışım. (Şahan, 2021:149,151).

Derviş Kemal’in, Alevi-Bektaşî kültürünün Balkanlarda önemli bir ocağı olan Kızıldeli Sultan ocağına bağlı bir derviş olduğunu ifade etmiştik. Kemal Özcan’ın bade içmemesi, bilinen bir ustasının bulunmaması, saz yerine keman icra etmesi, mahlasını kendi kendine alması ve halk hikâyesi

anlatmaktan kaçınması onu gelenek içinde bulunan diğer şairlerden ayıran en belirleyici özelliklerindedir. Bu unsurlardan keman çalması ve repertuarında halk hikâyesinin bulunmaması bir farklılık olarak değerlendirilebilir. Söz gelimi Batı Trakya bölgesi halk şiiri geleneğinde halk hikâyesi anlatan âşıklara rastlanmaması ve Derviş Kemal'in bu kültürel ortamdan beslenmesi onun halk hikâyesi anlatmamasının sebebi olarak görülebilir. Yine bu bölgede kemanın rağbet gören bir enstrüman olması, Derviş Kemal'in müzik aleti olarak kemana tercih etmesinde belirleyici bir etkidir. Tüm bunların dışında mahlas kullanması, şiirlerini 8'li ve 11'li hece ölçüsüyle yazması, şiirlerinin dörtlüklerden oluşması, onu geleneğe bağlayan genel hususiyetlerdir.

Kemal Özcan hakkında yukarıda belirttiğimiz özelliklerle birlikte onun her ne kadar bağlama ailesinden bir saz olmasa da keman çalması ve kendisini ozan olarak adlandırması dolayısıyla "eserlerini saz eşliğinde icra edenler" kategorisine dâhil etmek mümkündür.² Diğer taraftan kemanın eserlerini bağlama eşliğinde icra eden klasik âşık tipolojisine uymayan bir çalgı olması ve kendisinin belirli bir düzeyde tahsil görmesi nedeniyle "eserlerini saz eşliğinde icra etmeyenler" kategorisinde değerlendirmek de olasıdır. Bunlarla birlikte tekke-tasavvuf kültüründe yetişmesi ve mahlasında *derviş* unvanını kullanıyor oluşu nedeniyle onu tekke tarzı âşıklık geleneği içerisinde de görebiliriz. Kemal Özcan'ın sanatçı kişiliğindeki bu çok boyutluluk onu gelenek içinde sınırları keskin biçimde çizilmiş bir kategoriye dâhil etme konusunda zorluklar çıkarmaktadır. Ancak kendisini açıkça ozan olarak nitelendirmesi, âşık tarzı şiir geleneğini kullanmış olması, nazım şekil ve türlerini kullanıyor olması onu âşık edebiyatı çerçevesinde ele almamızı sağlamaktadır.

Derviş Kemal'in edebî hayatı

Derviş Kemal, 1930 yılında Yunanistan'ın Dimetoka (Dedeoğaç) ilçesine bağlı Babalar köyünde doğmuştur. Aynı yıl Meriç Nehri'ni kaçak olarak geçerek, anne, baba ve ağabeyiyle Türkiye'ye sığınmış ve Uzunköprü'ye iskân edilmiştir. Kemal Özcan, 1945 yılında, Uzunköprü'ye bağlı Yeniköy'e gitmiş ve orada bir köylü tarafından dut ağacından, amatörce yapılan bir kemana istemesi onun âşıklık geleneği ile tanışmasının ilk adımını oluşturmuştur. Böylece Ozan şiir yeteneğini ilk kez kemanla da buluşturma fırsatını yakalamıştır. İlk şiirlerini âşık edebiyatında da gördüğü gibi beşerî aşk konularında vermiştir. Kendisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Ben çok kısa zamanda değil de çok erken şiir yazmaya başladım. 12-13 yaşında fakat bütün şiirlerim gençlik var ya hep sevgiliyle bir kızla ilgiliydi benim abim Yeniköy'de evlidir bir gün onlara gittik abimin kayınpederi usta idi adam oyarak ağaçtan bir keman yapmış. Kemana benzetmiş daha doğrusu. Bildiğiniz koza gibi fakat sapı kalın dört tane aynı tel gelmiş. Ona aynı keman tenceden kalmaz vurgusu var bir de at kuyruğundan. Onu gördüm içim gitti çok ilgilendim merak var içimde tabi oysa toz pas içinde. Dedim bunu kullanıyor musun? Yok dedi. Bana verir misin dedim? Al dedi aldım onu. Höyük denilen bir yer var Yeniköy sirtlarında. Orada bir tarlanın içine attım kendimi. Tatlı bir ses çıkıyor o anda iyiymiş herhâlde diye düşünmeye başladım sonra üçüncü dördüncü derken bir başladım orada bir halk türküsünü tarlanın içinde çıkardım. Eve gelmeden daha. Ben bunu kime anlattıysam inanmıyor. Böyle onu çıkarttım orada ozanlığa daldık erenler." (Ayдын, 2016: 256).

Kemal Özcan şiirlerinde *Derviş Kemal* unvanını kullandığını görmekteyiz. Mahlasında geçen *derviş* unvanı içinde yetişmiş olduğu ortamın neticesidir. Kemal Özcan mahlasını kendi kendine alan şairlerdendir. Geleneğe bağlı kalarak, kendisine resmîyette kullanmadığı ön ismi olan "Derviş"

² Âşıkların icra yöntemlerine göre tasniflendirilmesi için bk. (Düzgün, 2018:318).

mahlasını taşımıştır. Alevi-Bektaşî ayinlerinde bir saz eşliğinde şiirlerini toplumun önüne sunması yani zakirlik³ yapması onun *derviş* unvanını kullanmasını sağlamıştır.

Kemal Özcan diğer şairler gibi bade içmez, bir ustasının olmaması ve erken yaşlarda şiir yazmaya başlamış olması bu durumu açıklayabilir niteliktedir. Araştırmacı Ayhan Aydın, Kemal Özcan ile vefat etmeden önce yaptığı mülakatta bade içip içmediğini kendisine sormuş ve bu mülakatı şu şekilde aktarmıştır:

Ayhan Aydın: “Bade içme gibi bir durumunuz oldu mu?”

Kemal Özcan: “Bade içme durumum olmadı. Zaten buna inanmıyorum. Bu bade konusu doğru olsa bade içmeyen ozanların şiir yazamaması gerekirdi.”(Aydın, 2016: 277).

Şairin kendisinin de ifade ettiği gibi bu durum kendisini gelenek dışında tutmak için bir gerekçe değildir ve Kemal Özcan bu noktada bade içme meselesini sorgulayan, geleneğin tek temsilcisi de değildir. Esas itibarıyla Derviş Kemal’den başka da bade içmeden şiir yazan başka şairler bulunmaktadır. Prof. Dr. Umay Günay “Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi” adlı çalışmasında, aşıklara bade içme ile ilgili görüşleri sorulduğunda mülakatlarda bade içme motifinin doğru kabul edildiği görüşünün olduğu gibi bu şarta inanmayan aşıkların da olduğu gösterilmiştir.

Derviş Kemal’i gelenek içerisinde farklı bir yere taşıyan niteliklerden birisi de icra sırasında bağlama yerine keman çalıyor olmasıdır. Bu coğrafyada kemanın rağbet gören bir enstrüman olması, Kemal Özcan’ın müzik aleti olarak kemana tercih etmesine neden olan unsurlardan biridir. Gelenek içerisinde farklı enstrüman çalmak, geleneğin dışlanmak anlamına gelmediği gibi aksine gelenek içinde bir zenginlik olarak değerlendirilebilir. Derviş Kemal’in aşağıdaki söylemleri de yine bu durumu destekler niteliktedir.

“Ozanlıkta bağlamanın yeri nedir sazsız Ozanlık olabilir mi?”

“Bağlama Alevi Bektaşîlerin bir parçasıdır bizim yörede cemler bağlama ile yönetilmekte ve Pir Sultan Abdal’ın nefesleri okunmaktadır sazsız da ozanlık olur örneğin ben bağlama çalamıyorum.”

“Bağlama dışında bir çalgı kullanıyor musunuz?”

“Keman, ud, cümbüş ve kabak kemane çalmaya çalışıyorum.” (Aydın, 2017:277).

Yine bu durumun geleneğin diğer şairleri tarafından olumsuz karşılanmaması hatta Derviş Kemal’i bu konuda olumlu anlamda telkin ettikleri ve nihayetinde kemanın geleneğe aykırı bir müzik aleti saymadıkları bilinmektedir.⁴

Derviş Kemal’in şiirlerinde ağırlıklı olarak işlediği tema Bektaşîlik düşüncesi ve kurallarıdır. Bektaşîlik sürecinin incelikleri, Derviş Kemal’in şiirlerinde tasavvufî derinlik içinde anlatılmıştır. Derviş Kemal, Alevi-Bektaşî öğretisinin içinden gelen bir şair olarak bu öğretinin inançsal büyüklerinden dinî içerikli şiirlerinde bahsetmektedir. Bu şahsiyetlerin başında Alevi-Bektaşî yolunun merkezini oluşturan Hz. Ali gelir. Hz. Ali şiirlerde Haydar-ı Kerrar, Şah-ı Merdan ve Şah gibi isimlendirmelerle de geçer. Hz. Ali’den sonra Alevi-Bektaşî inanç dünyası Hz. Ali’nin çocukları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile devam eder. Hz. Peygamber’in torunları, Hz. Ali ve Hz. Fatma’nın çocuklarıdır. Derviş Kemal şiirlerinde bu isimleri

³ Zâkirlik, her tarikat ve inanç içerisinde başka kimlikler kazanmıştır. Zira değişik isimlerle kabul edilen zâkirlik müessesesi, tarikat ve ibadetlerin vazgeçilmezi olarak karşımıza çıkmaktadır. İbadet esnasında dile getirilen ya da getirilmek istenen konular, ayetler, dualar, ilahiler, müzik uygulamaların, ritüele katılan bireyler tarafından öğrenilmesi ve hatırlanması nedeninden dolayı zakirlik, bir gelenek halini almıştır (Güneş, 2013, s. 52).

⁴ Bu konu ile ilgili detaylı bilgi için bk. Şahan, 2021: 35-36; Aydın, 2017: 258.

ustalıkla işlemiştir. Özellikle İslam tarihî içinde oldukça önemli bir yerde olan Kербela hadisesi yine şiirlerin çoğunda geçmektedir.

Düşünceye dalmınca,
O dergâh çöl sanılınca,
Şah Hüseyin anılınca,
Bütün gözler sel verdiler. (Şahan, 2021: 65)

Daha sonra Bektaşilik öğretisinin kurucu şahsiyeti ve serçeşmesi olarak bilinen Hacı Bektaş-ı Veli esinlenmeleri karşımıza çıkar. Ayhan Aydın ile mülakatında Derviş Kemal, Hacı Bektaş-ı Veli ile ilgili şunları söyler:

“Hacı Bektaş’ın yaptığı işler çok fazla onun dürüstlüğünü görüyoruz. Hacı Bektaş’ın etkisi biter mi? Bitmez. Bilhassa Türklüğü işlemesi benim için başımın tacı yani. Türkçeyle işlemiş o tarihte Türkçe yazabilmek her yiğidin harcı değil. Devlette bile Türkçe konuşulmuyor, Hacı Bektaş büyük bir önderlik yapmıştır.” (Aydın, 2017: 263).

Derviş Kemal’in bu konudaki düşünceleri Hacı Bektaş-ı Veli’yi sadece bir yol önderi değil millî bir şahsiyet olarak gördüğünün de kanıtı şeklindedir. Bu durum Atatürk konulu şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Atatürk, tarihi şahsiyetinden sıyrılarak Alevi-Bektaşî inancında sadece bir kurtarıcı değil tasavvufi misyonu olan bir kimse olarak da karşımıza çıkmaktadır. Keza Alevilik-Bektaşilik inancının sürdürüldüğü cem evlerinin çoğunda Hz. Ali, Hacı Bektaş-ı Veli ve Atatürk resimleri bir arada kendini gösterir.

Türklüğe aşk ile gönül bağlayan,
Çağdaş hukuk devletini sağlayan...
Halkla gülüp, yine halkla ağlayan,
Biri Hacı Bektaş, biri Atatürk. (Şahan, 2021: 66)

Sözlü kültür şiir sanatının icracıları bireysel olduğu kadar toplumsal konularda da şiir yazmış ve millî meselelere eğilmişlerdir. Kemal Özcan’ın bu konularda yazmış olduğu şiirlerinde millî ruha sahip bir vatanperver olduğu anlaşılmaktadır. Türk milletinin yüceliği, vatanın kutsallığı, bayrak sevgisi, hürriyet gibi konular Derviş Kemal’in şiirlerinde romantik bir üslup ile işlenmiştir.

Ayla yıldız yeter bana, ben Türküm,
Padişah misali tuğram olmasın.
Kimsenin malında yok benim gözüm,
İstemem, midemde haram olmasın. (Şahan, 2021: 71).

Geleneğin temsilcisi olan âşıklar, toplumun sözcüsü olma gibi bir misyonu üzerlerinde bulundurdıkları için toplumun sorunlarına da kayıtsız kalmamışlardır. Derviş Kemal de toplumda ve bireylerde görmüş olduğu yanlış tutum ve davranışlara karşı sessiz kalmayarak şiirlerinde bunu dile getirmiştir. Kültürel yozlaşma, ahlâkî çöküntü, mazlumlara karşı yapılan zulümler, günümüzde bozulan aile ilişkileri, bilgisiz din adamları, hırsızlık, yalancılık, rüşvet, halkın sorunlarına duyarız kalan yöneticiler, menfaatçi insan tipleri ve sosyal konular Derviş Kemal şiirlerinde eleştiri konusu olan bazı temalardandır.

Şayet kapan kurdu ise,
Rüşvet, vurgun vurdu ise,

Bir tek gönül kırdı ise
Nasıl insan derim ona. (Şahan, 2021: 72).

Bu dörtlükten de anlaşılacağı üzere Derviş Kemal, bazen birey üzerinden toplumsal sorunları ele almıştır.

Ülke çıkmaz yola girdi,
Hırsızlar çok zarar verdi.
Yoksulluk ve geçim derdi,
Sırtımızdan inmez artık. (Şahan, 2021: 73).

Şair buradaki dörtlükte ise direkt toplum üzerinden sorunları ele almış ve yaşanan yolsuzluğa karşı kayıtsız kalamadığını edebiyat ürünleri vasıtasıyla açığa vurmuştur.

Sonuç

Derviş Kemal, Alevi-Bektaşî öğretisinin çağımızdaki taşıyıcı örnek ozanlarından birisi olarak anılmaktadır. Şiirlerde Derviş Kemal mahlasını kullanan Kemal Özcan, Alevi-Bektaşî geleneğinin bir mensubu olarak, şiirlerinde yoğun bir biçimde bu öğretinin izlerini yansıtmıştır. Kendisini ozan olarak dile getirmesi ve enstrüman olarak keman çalması aşık edebiyatının sözlü gelenek şiir sanatının üreticileri konumundaki aşıklardan farklı bir görünüm arz etmektedir. Kemal Özcan, Alevi-Bektaşî geleneğinin bir mensubu olarak şiirlerinde yoğun bir biçimde bu öğretinin izlerini yansıtmıştır. İrticalen şiir söylemiyor olması, repertuarında halk hikâyesi bulunmaması, bade içme meselelerine inanmaması gibi birtakım özellikleri klasik aşık tipolojisinden ayrılan en önemli hususiyetleridir. Tekke kültür çevresinin bir mensubu olan Derviş Kemal'i bütün bu özelliklerini göz önünde bulundurmamak suretiyle tekke veya kahvehane gibi aşık tarzının çıkış noktalarına keskin bir şekilde bağlamak zordur. Keza yazmış olduğu şiirlere bakıldığında her iki gruba da dahil edilebilir şiirleri olduğundan şair, tekke ve kahvehane aşık tarzının ortak kümesindeki isim olarak değerlendirilebilir.

Şiirleri içerisinde yer yer başarılı üretimler verildiği gibi ölçü ve uyak hatalarının yapıldığı örneklerinin de mevcut olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte Kemal Özcan'ın biçimsel bakımdan ve şiirindeki ahenk ve üslup özellikleri bakımından yaptığı hatalar göz önünde bulundurulacak olursa kendisini yüzyılın en güçlü şairlerinden, geleneğin çok güçlü bir temsilcisi olduğunu iddia etmememiz çok da mümkün değildir. Buna rağmen Derviş Kemal'in Bektaşî cemlerinde şiirlerinin okunduğu hususu göz önünde bulundurulacak olursa Alevi toplumunun kendisini sahiplendiği ve büyük bir kıymet verdiği görülür. Dolayısıyla şairliği ve şiir konusundaki mahareti, bu konuda ne kadar yetkin olduğu noktasında şiirlerinde şekilsel kusurlara bakılarak yapılacak olan tespitler geleneğin onu sahiplenmiş biçimine bakıldığında geri planda görünmektedir.

Kemal Özcan'ın Alevi-Bektaşî toplumu tarafından benimsenmesi, sahiplenmesi, kendisine şiirler yazılması ve şiirlerinin başka sanatçılar tarafından okunması Alevi-Bektaşî inancında güncelliğini yitirmeyen konulara değinmesinden dolayıdır.

Ağırlıklı olarak tasavvufi içerikli eserler ortaya koyması, dünyevi aşka çok az yer vermesi dervişlikle alakalı düşüncelerinin bir yansımasıdır. Mensubu olduğu Bektaşîliğin kültürel kodlarında yerleşmiş protest tavrın şiirlerinde ağır dille toplumsal konularda ve güncel meselelerde getirmiş olduğu eleştirilerde kendisini hissettirmektedir.

Çalışmamızda şiirlerinden çeşitli örnekler sunmak suretiyle daha yakından tanımaya çalıştığımız Derviş Kemal'in hayatı ve edebî kişiliği incelenmiş, bununla birlikte onun klasik âşık tipolojisiyle benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulmaya gayret edilmiştir.

Kaynakça

- Artun, E. (2010). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Adana: Karahan Yayınları.
- Aydın, A. (2016). Yaşayan Büyük Alevi-Bektaşî Ozanı Derviş Kemal, *Yol Dergisi*, (40).
- Boratav, P. N. (1968). "Âşık Edebiyatı". *Türk Dili, Türk Halk Edebiyatı Dergisi* (207), 340-357.
- Çobanoğlu, Ö. (2007). *Birlikte Yaşama Kültürümüzün Kaynaklarından Âşık Edebiyatı Geleneğinin Eminönü Merkezli Âşık Edebiyatı*. İstanbul: Eminönü Belediyesi Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2018). *Halk Edebiyatına Giriş-I*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Düzgün, D. (2018). *Âşık Edebiyatı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, D. (2013). Tokat Yöresi Alevî-Bektâşî İnancında Zâkirlik Geleneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı Müzikoloji ve Müzik Teorisi Programı Doktora Tezi.
- Kabaklı, A. (2006). *Âşık Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı.
- Köprülü, M. F. (2004). "V.-XVI. Asırlarda Türk Şâirleri". *Edebiyat Araştırmaları-1*. Ankara: Akçağ Yayınları, 153-159.
- Sakaoğlu, S. (1989). "Türk Saz Şiiri". *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*. (445-450) (Ocak-Haziran), 105-250.
- Sakaoğlu, S. (2014). "Türk Saz Şiiri Tarihini Yazmak Niçin Zordur?". *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. Konya: Kömen Yayınları.
- Şahan, E. (2021). *Derviş Kemal Üzerine Bir İnceleme: Hayatı, Sanatı ve Şiirleri*, Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, <http://tez2.yok.gov.tr/> (Tez No. 691066).

Adres

Rumeli Tarih Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelitarikh.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

Rumeli Journal of Historical Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelitarikh.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616